

VII. fejezet

1994. november 23., Adorján

”MINDEN PAP SOKAT MESÉLHETNE”

Tejfől sűrűségű ködben, áldatlan útviszonyok közepette indulunk Adorján felé. Tári Jánossal, a falu plébánosával beszélünk meg találkozót. Telefonon keresztül nem igazán tudtuk elmondani, hogy mire is vagyunk kíváncsiak, csak nagyjából vázoltuk, hogy az elmúlt évtizedek vallásüldözése, azon belül is a lelkészek meghurcoltatásai érdekelnek bennünket. Már szürkületben értünk az adorjáni parókia elé. Tári atya nem nehezményezte késésünket, de már a kézfogás után értésünkre adta, hogy harminc-negyven percc van a számunkra, ugyanis akkor jönnek a hittanosok, a hittanórát pedig senkiért és semmiért el nem halasztja. Még a mi kedvünkért sem, akik több mint száz kilométer távolságról dőcögtek ide csigalassúsággal a leírhatatlanul rossz látási viszonyok miatt. Szívélyesen invitált bennünket befelé és iparkodott a rendelkezésre álló rövid idő alatt minél önzetlenebbül vendégül látni bennünket. Közben pedig mesélt mindarról, amiről faggattuk.

*

T. J.: Az oroszok bejövetelekor Tóthfalun működtem. Szabó Dénes volt a plébánosom, egy nagyon aktív, ötven év körüli, csupa szív ember. A magyarok bejövetelekor az egyik prédikációjában elhangzott valami, ami a szerbeknek nem tetszett. Később, az oroszok bejövetelét követően ezt számon tartották, de arról megfeledkeztek, hogy Szabó plébános úr mennyit tett értük a magyarok ittléte alatt. Miután a magyarok bejöttek, sok szerb család ütközött nehézségekbe, némelyeknek el kellett menni, a vagyonukat szét kellett szórni, és, sajnos loptak is tőlük. A Szabó plébános úr a szószékről nyilvánosan a védelmükre kelt és kérte a népet, hogy bárki bármit elhozott, vigye vissza. Az emberek hallgattak is rá... 1944. október 8-án bejöttek az oroszok. Hajnali három óra lehetett. Csendőr nem volt

a faluban. Prčić Stipo, a káplán jött szólani, hogy menekülnek a magyarok, nem tudni mi lesz, talán jó lenne nekünk is menekülnünk... A Szabó plébános úr kijött és azt mondta, hogy ő nem megy sehová. Mondtam, hogy én sem... Azután, október 25-én megjelentek a faluban az úgynevezett partizánok, én ma sem hiszem, hogy azok partizánok voltak. Noha fel voltak fegyverkezve, de inkább martalócokra emlékeztettek. Még golyószórójuk is volt... Bejöttek a plébániára, a plébános urat felkényszerítették egy kocsira és bevitték Kanizsára. A plébános úr egyik alkalmazottja hajtotta a lovakat. A kanizsai városháza pincéjében kínozták az embereket, köztük Szabó plébános urat is. Onnan, ha nagyon kevesen is, de voltak, akik élve kijutottak. A túlélők mesélték el később, hogy milyen szörnyű kínzásokon ment keresztül szegény, meg persze a többiek is. Kínzói között voltak nők is... Szíjat hasítottak a hátából és sózták a sebeit, a nemi szerveit kínozták... Hősiesen tűrte. Volt, aki fel akarta akasztani magát. A Szabó plébános úrnál volt egy egészen kis bicska, egy másik áldozat ezzel aztán levágta az öngyilkosjelöltet. Azután, nem lehet egész bizonyosan tudni, hogy mikor, október végén-e, vagy november elején, Kanizsán volt egy úgynevezett Sziget, oda temették a többiekkel együtt. Ezt a helyet a későbbiekben az áldozatok hozzátartozói szinte szent helyként, temetőként tisztelték. Többen is látták, hogy a Tisza olykor csontvázakat mosott ki a Szigetből. Amikor a plébános urat vitték, az egyik közülük engem is fel akart tuszkolni a kocsira, de egy másik azt mondta: "Ezt ne!" ... Hogy mi volt a bűnöm? Azt kérdezték tőlem, van-e fegyver a faluban. Nyugodtan válaszoltam, hogy nincs. Ez földműves nép, nem törődik mással, csak a munkával; esetleg valahol ha akad egy vadászfegyver... Fogalmam sem volt arról, hogy előző nap a szomszéd legény, aki egyébként magyar katona volt, megszökött a katonaságból és magával hozta a ruháját, meg a teljes felszerelését is, majd átadta az úgynevezett partizánoknak... No, azt mondják, azt állítom, hogy nincs sehol fegyver, ők meg már az első szomszédnál találnak... Szerencsére akadt közöttük olyan, aki erre azt mondta, hogy mindenki saját magáért felel. Így maradhattam én otthon, bán-

tatlanul. Nem érzékeltük mi még akkor, hogy itt nagy bajok is lehetnek. Az említett fiatalembert bevitték. Szalad az édesanyja és sírva kér, hogy menjek már be és mondjam meg nekik, engedjék ki a fiát. Oromhegyesről ismertem az öreg K.-t, ő is köztük volt, meg a fia is... Olyan nyugodtan beszéltem ott, bent, fogalmam sem volt róla, hogy mi már elfélték vagyunk. Érdekes módon mégis elengedték a fiút. Valakinek sikerült kiszabadulnia a kanizsai városháza pincéjéből. Kegyetlenül megkínozhatták, mert amikor bejött hozzám az irodába, olyan szemekkel nézett, mint egy őrült. Borzasztóan zaklatott volt. Jól körülnézett és ötször-hatszor is elmondta, hogy, amit mesél, azt el ne mondjam senkinek. Hát én mindeddig hallgattam is, mert féltő volt, hogy ha elmondanám, akkor valakin megbosszulnák. Először tőle hallottam Szabó plébános úr és a többiek kfnsszenvedéseiről.

– A háború után hogyan volt érzékelhető a vallásüldözés?

T. J.: Ahogy mondani szoktuk, az üldözéseknek a látható része csak a jéghegy csúcsa. Azt hiszem, minden pap sokat mesélhetne. Itt, Adorjánban is többször felkerestek az "oznások", kényszerítették volna az úgynevezett papi szövetkezetbe. Megvoltak a módszereik. Meg akarták törni az ember ellenállását, akaraterejét... Eljöttek például délben, azután délután háromkor, majd este tíz-tizenegy órakerik az ajtót: "Kinyitni! Kinyitni!" No és utána jött a szöveg, hogy "holnap itt és itt lesz gyűlés, azon ott kell lenni" Kezdődött a huzavona, az ijesztgetés. A vendég kitette az asztalra a revolverét...

– Ez mikor volt?

T. J.: Az ötvenes évek legelején. Persze udvariasan beszéltem velük, próbáltam "leszerelni" őket. Ha a legkisebb gyengeséget észlelték, akkor nagyon rámenősek lettek, akkor támadtak... Jól emlékszem, amikor azt mondtam, hogy engem csak bilincsből visznek el, akkor jó ideig nem jöttek – csak apróbb "látogatásra". Érdeklődtek, hogy ez hogy van, meg az hogy van... Minden érdekelté őket, ami az egyházzal volt kapcsolatos, a legapróbb részletekig. Aztán: mi van a faluban, mit tudok erről, meg erről az emberről. Annak örültem, ha

nem tudtam semmit. Nem érdekelt az, ami nem tartozott rám. Ez a lelki tortúra évekig tartott... Most már öreg vagyok, de még ma is szégyellem, hogy egy alkalommal, amikor jöttek, felszöktem a padlásra. Gondoltam, egyszerűbb, ha azt gondolják, hogy nem vagyok itthon, minthogy magyarázkodnom kelljen. Máskor bevitték Zentára és ott vallattak mindenféléről. Bennünket, papokat 1950-ben katonaruhában vittek el kényszermunkára, Pazovára, röpteret építeni. Köztünk volt Bilanics Fischer Antal, Bartusz József, Csajkás Antal, Belvonik Miko, Trungel Lajos... Sokan voltunk... Ott is rosszul jártam. Elvittek Zimonyba és arról faggattak, hogy miért vagyok én ellensége ennek az államnak, a rendszernek. Azt mondták, hogy az egyház, a Vatikán a kommunizmus aláásója, hogy bolondítjuk a népet. Konkrétan nem vádoltak bennünket semmivel, csak összeszedték a papokat és levitték Pazovára, ahol aztán a szemünkbe mondták, hogy fasiszták vagyunk.

– Nem csináltak bírósági ügyet?

T. J.: Á, dehogya... Két hónapig fogtak ott bennünket.

– És mi lett a néppel, amelyik elveszítette papjait?

T. J.: A nép csodálatosan együttérett velünk... És ebben is meglátszik az, hogy az emberi szívekben nem lehet olvasni. Azt hitük akkor mi is, hogy a vallás sokakban csak tradícióként él, régi szokás, családi hagyomány... Akkor meggyőződhattünk róla, hogy mindaz, ami az emberi szívekben forr, ami abban a kohóban rotyog, nem zárható a szavak kalickájába. Ott sokkal több történik, mint hinnénk. Sokan képesek voltak súlyos anyagi károkat elviselni, az üldöztetést, a kirekesztettséget vállalni, de a hitüket nem adták föl... Persze utána, az évek, sőt, évtizedek során, amikor gátolták a gyerekek hitoktatásra járását, a munkahelyeken állandóan "gyúrták" az embereket, az egyháztól elhidegtették őket, azt mondogatták, hogy a pap osztályellenség, a nép ellensége. Hitegették az embereket, hogy majd ilyen jó lesz, meg olyan jó lesz... Ígérték a földi paradicsomot, és voltak ugye, akik hittek ebben... Volt egy faluelnök, később

a szövetkezet elnöke lett, aki tiszta lelkű kommunista volt, nem afféle "nekemista". Szerette is a nép. Persze egyházellenes volt, de... Az ötvenes években nem lehetett kapni petróleumot, ő kifizet nekünk tíz litert, "mert sokan az eltévedettek közül ide járnak"... Szerette a népet, nem csoda, hogy azok is szerették őt... No, ez az ember a halála előtt meg akart gyónni nálam. Elmondta, hogy mennyire hitt a kommunizmusban és azt is, hogy mekkorát csalódott. A csalódás nagyon fáj neki. Ő hitt az ötágú csillag fényében, szegény maradt, azért küzdött, hogy mindenki asztalára egyforma darab kenyér kerüljön. Ekkor láttam, hogy nincs annál szörnyűbb dolog, mint az eszményekben csalódnunk, abban, amire valaki az egész életét felteszi. A nép mint mondtam elszokott a szentmiséről, elég sok gyerek nem járt hitoktatásra. Elvesztettünk sok fiatalot, ma már ők is szülők. Ezeket a dolgokat különösen a városokban érezni, de nem maradt nyomtalan az elmúlt időszak még ebben a kis faluban sem. A fiatalok nem járnak úgy templomba, ahogyan valamikor jártak, mert a szülőknél is megszakadt a tradícionális vallásosság, amely nagyon sokaknál igazi lelkiességgel is párosult. És ez most nagyon hiányzik.

– Mit lehet most tenni?

T. J.: Mindig újból és újból kell kezdeni a rossz és a gonosz elleni küzdelmet. Azt hiszem, minden kornak megvan a maga sötétsége. Az Egyháznak különösen kell vigyáznia arra, hogy a Krisztusi fényt valahogyan belopja a szívünkbe, mert már ez a fény is idegen lett számunkra. Egy ideig óriási ütemben nőtt az anyagi föllendülés: nagyon könnyen lehetett traktort venni, házat építeni, és ez megszádította a népet. Az természetes, hogy egy munkásembernek a földi céljai között szerepel az anyagi javak megteremtése, de szem elől tévesztették azt a célt, amit a vallás hirdet nekik.

*

Kintről már gyerekzsivaj szűrődik be a szobába. Vendéglátónk az utolsó mondatokat már öltözködés közben mondja a magnószalagra. Várják a hittanosok.

Hetényi Varga Károly PAPI SORSOK A HOROGKERESZT ÉS A VÖRÖS CSILLAG ÁRNYÉKÁBAN című könyvében a következőket olvashatjuk Szabó Dénes plébánosról:

”Amikor a magyar csendőrség 1944-ben, egy októberi hajnalon elhagyta a falut, Szabó plébános meghányta-vetette a dolgot káplánjával, maradjanak-e, vagy meneküljenek el a közelgő szovjet csapatok elől. A káplán kijelentette: Én itt születtem, itt is maradok. Erre a plébános is maradt. Vesztére. Egy tótfalusi szerb család följelentette azzal a hamis váddal, hogy a rövid magyar uralom négy évében a leventéket misehallgatásra kötelezte. Ebből csak annyi volt igaz, hogy a templomba vezényelt leventékre felügyelt, hogy beszélgetésükkel ne zavarják az istentiszteletet.

Szabó Dénest a szerb partizánok november 5-én vagy 6-án elfogták, Magyarkanizsára vitték, és ott borzalmasan megkínozták. Combjából keresztet hasítottak, és a sebet ecettel meg sóval kenték. Hasát felvágták, nemi szervét megcsonkították. Egy szemtanú – Cseszko Károly nevű magyarkanizsai földműves, aki vele együtt volt bezárva, de később kiszabadult – így nyilatkozott: Szabó plébános úr annyit szenvedett, mint Krisztus Urunk a kereszten.

A már alig élő papot egy kocsi végéhez kötötték, és így vonszolták kilométer hosszan, míg ki nem szenvedett. Ezután még holttestét is feldarabolták.

Magyarkanizsán azokban a hetekben mintegy háromszáz magyart gyilkoltak le barbár kegyetlenséggel a szerb partizánok. A halottakat csak felületesen földelték el. 1945 tavaszán, amikor a fagy kissé engedett, a kutyák felkaparták a hullák maradványait. Ekkor találták meg és azonosították Szabó Dénes plébános megcsonkított holttestét is. Hóhérai közül egy Ugranov Dusán nevű később megőrült, egy OZNA-tiszt pedig öngyilkos lett.”